

Установлено, что смешанное обучение как метод, модель и технология имеет мощный потенциал реализации компетентностного подхода в процессе профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры, смешанное обучение.

Danyso O.V.

PROFESSIONAL COMPETENCES' FORMING OF THE FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE UNDER BLENDED LEARNING

The article focuses on the all-embracing theoretical analysis and practical experience summing up of professional competences of the future physical culture teachers during the "Innovation technologies in physical culture and sport" mixed course application according to the specialists' educational-professional training program of the second (master's) higher education level with the 014.11 Secondary education (physical culture) subject specialization. The chosen basis turned to be a flexible model, in which the significant part of the course is being studied by students online (in classrooms or outside the university, at home, in particular). During the training they likewise control time, place, subjects, and the succession of tasks to accomplish. It is a fact the training is held within integrated teaching system with the help of computer-based course on the Moodle-platform. This integrated course, however, was founded to maintain computer-based support of the training process, therefore it allows providing the latter in classrooms as well as outside. It was successfully ascertained the usage of information-communication technologies deepened students' educational material comprehension and opened the further perspective of developing such professionally important skills and abilities to solve educational problems, to make critical analysis, to produce substandard decisions, to communicate and establish team-interacted collaboration, to model different professional situations, and to elaborate the professional behavior strategies. The automatized control in turn guarantees teacher's unprejudiced training evaluation, keeping up with each student's progress in time and efficiently removing certain gaps in educational material studying.

In conclusion, the blended learning tend to be a method, model, and technology. It contains a mighty potential of competence approach application during the professional training of the future physical culture teachers under conditions of classroom hours' quantity reducing simultaneously to students' individual-work hours' quantity increasing.

Key words: competence, professional training, future physical culture teachers, blended learning.

Подано до редакції 03.04.2018.

УДК 378.14:371.133

© 2017

Лазарєв М.О., Лазарєва О.М.

ОСОБЛИВОСТІ І КОМПОНЕНТИ ЕВРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТЬОГО ПЕДАГОГА

Провідна мета університетської підготовки майбутнього педагога авторами розглядається як створення необхідних соціально-педагогічних умов для його успішної професійної самореалізації. Запропоновано нову класифікацію видів евристичної діяльності у відповідності з різними рівнями прояву творчого потенціалу освітніх суб'єктів. Означені види формують і відповідні професійно-творчі якості майбутнього фахівця в середовищі суттєво модернізованих основних компонентів евристичної освіти. Серед них виокремлено лекції прямої дії, захист на практичних заняттях створених освітніх продуктів, організацію педагогічної практики як проектно-дослідницьких студій учителів-майстрів і майбутніх педагогів з виходом спільної професійно-творчої продукції на конкурси, олімпіади, виставки і конференції.

Ключові слова: майбутній педагог, професійна самореалізація, евристична освіта, освітні продукти, професійно-творчі якості, лекції прямої дії.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Головною метою державної політики в освіті України офіційно проголошено створення необхідних умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина упродовж його життя [1; 5]. Досягнення такої амбітної мети передбачає поступовий, але динамічний перехід на виключно інноваційні системи і технології навчання й виховання. Однак такий прогресивний і масштабний проект, закріплений в усіх державних і відомчих документах останніх десятиліть, виконується незадовільно, натикаючись на постійний спротив на всіх напрямках його реалізації – управлінському, науково-методичному кадровому, фінансовому, технологічному. Насамперед звертаємо увагу на головну й потужну, на нашу думку, перешкоду інноваційним освітнім діям, якою на сьогодні залишається традиційна освітня система і середньої, і вищої школи – змістовно неприпустимо перевантажена, монологічна, репродуктивна й нетворча у своїй основі. Система освіти й сьогодні продовжує перебувати в полоні догматичної і нереальної освітньої мети і підпорядкованих їй завдань досягнення недосяжного – «всебічного розвитку людини», внаслідок чого відзначається неприпустимо застарілими, але напрочуд живучими антигуманними й формальними стандартами. Тому й стає актуальною проблема активного й безповоротного ствердження освіти справді інноваційної гуманістичної, демократичної, творчої у будь-якій освітній установі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Предметно й гостро критикуючи протягом останніх десятиліть недоліки малоефективної традиційної освітньої системи, окремі науковці створюють нові освітні теорії і технології, перевіряють і застосовують їх у практичній діяльності вищої і середньої школи. Експериментальні розвідки і накопичений досвід переконують, що тільки дієва, творча, особистісно центрована інноваційна освіта спроможна здійснити мету прогресивного людства – досягнення самореалізації

творчого й духовного потенціалу підростаючої особистості, зокрема, професійно-творчого потенціалу майбутнього і діючого педагога.

Серед інноваційних ідей і відповідних їм навчальних технологій особливу значимість і в теоретичному, і в практичному сенсі викликає ґрунтовна за теоретичними підставами, достатньо випробувана практикою, цілком доступна для учнів і студентів *евристична освіта*. З'ясовано її основну стратегічну мету (творча самореалізація індивіда), провідні принципи та технологічні основи (В. Андреев, Н. Гузій, О. Демченко, А. Король, А. Маслоу, О. Нефедченко, К. Роджерс, А. Хуторської та ін.). Виявлено, що змістовним ядром нової системи навчання й виховання є мотивована різного рівня складності евристична діяльність, спрямована на постійне створення значимих для суб'єктів освітніх продуктів (Б. Коротяєв, М. Лазарев, О. Семенов та ін.). Поглиблено розкриття значущості й обсягу творчої діалогової взаємодії у навчальному процесі, у становленні майбутнього фахівця, зокрема вчителя (А. Король, О. Кривонос, Л. Крившенко, К. Лазарева, І. Проценко, Л. Рибалко та ін.). Активізувалися дослідження мотиваційної і діагностичної складової евристичної освіти, її можливостей у вихованні й навчанні творчої, моральної й одночасно конкурентоздатної особистості інформаційно-технологічного суспільства (Б. Коротяєв, В. Курило, О. Лазарева, Н. Ничкало, Т. Плохута, О. Попова та ін.).

Однак розробка і вдосконалення теоретико-методичної бази, трансфер моделей та технологій евристичної освіти стикаються із недостатньо глибоким й системним їх застосуванням у вищій школі через об'єктивні та суб'єктивні перепони, подолання яких вимагає сміливої, енергійної ініціативи, потужних, послідовних зусиль професійних особистостей для реального, динамічного, суттєвого вдосконалення інноваційної освіти.

Формування цілей статті... Мета статті – розкрити особливості і змістовні компоненти евристичної освіти для прискореного становлення основних професійно-творчих якостей майбутнього вчителя – основи його креативної самореалізації і професійних компетентностей.

Виклад основного матеріалу дослідження... Насамперед варто більш чітко сформулювати цільові аспекти професійної освіти сучасного педагога, зважаючи на новітні досягнення вітчизняної і зарубіжної філософії освіти та психолого-педагогічних наук. Відомо, що загальна мета освіти, представлена у Національній доктрині розвитку освіти України до 2025 року, – створення соціально-економічних і психолого-педагогічних умов для розвитку і творчої самореалізації підростаючої особистості [1]. Тому з'ясування мети професійної освіти вчителя варто шукати саме в аналогічному аспекті, тобто у знаходженні чинників та умов, які сприяють самореалізації його професійних спроможностей. У короткому викладі можна визначити провідну мету університетської підготовки майбутнього педагога як досягнення у спеціально створених соціально-педагогічних умовах особистісної професійної самореалізації, тобто духовної зрілості, мотиваційної готовності і процесуально-технологічної здатності до успішної професійно-творчої діяльності як постійної генерації учителем особистісно і соціально значимих творчих ідей і освітніх продуктів у різних видах і ситуаціях навчання й виховання підростаючого покоління.

За позитивної підтримки наставників і всього соціально-освітнього середовища майбутній учитель за роки навчання має набути власну продуктивну «Я – концепцію» людини і суб'єкта професійно-педагогічної діяльності, тобто досягти достатнього динамічного стану постійного і неперервного самозростання від «Я – реального» до «Я – професійно досконалого». Основою такого процесу професійної самореалізації стають самопізнання, самовизнання, самопрогнозування, самостійне розв'язання значимих проблем, самодіагностика, самообмеження і здобуття свободи для побудови власної громадянської, професійної і особистісної гідності, стійкості, оригінальності і потужності. Такий підхід вимагає розкріпачення власних інтелектуальних і творчих можливостей для створення елітарних (досі особисто недосяжних!) творчих продуктів – внутрішніх і зовнішніх: розвинутих професійно спрямованих цінностей, мотивів, високої працездатності, загальнопедагогічних і фахових здібностей та умінь, створених на цій основі планів, проектів, творів, гуманістичних і конструктивних відносин з іншими суб'єктами освіти – учнями, колегами, батьками, державними і громадськими діячами тощо.

Ураховуючи амбітність і життєво необхідну для сучасної школи наявність означених параметрів пізнавально-творчої і духовної самореалізації учителя й викладача, можна дійти висновку, що означені якості сучасного педагога-самореалізатора не можуть бути досягнуті у рамках існуючої традиційно-авторитарної, «передавальної» і монологічної системи освіти [8; 9; 4; 5]. Як підтвердили численні теоретичні дослідження і досвід тисяч освітян, реальним і цілком досяжним на сьогодні антагоністом традиційній освіті на сьогодні виступає освіта евристична та її основна частина – евристичне навчання [9]. В основу навчання евристичного покладено насамперед ідеї переважно пізнавально-творчої (евристичної) діяльності свідомих освітніх суб'єктів. Така діяльність вимагає від майбутнього педагога мотивованих дієвих якостей – наснаги, самостійності, здатності постійного входження у стан творчого самопочуття, освоєння основних евристичних умінь та способів діяльності – пошукових, прогностичних, конструктивних, креативних, діагностичних. Тому якісна евристична діяльність учнів і студентів неможлива без кваліфікованої педагогічної підтримки потужними мотиваційними, процесуальними і діагностичними чинниками. На провідне місце серед них ми поставили установку майбутнього педагога на нову мету сучасної освіти – успішну самореалізацію власних сутнісних сил та умінь кожним, хто навчається. Але така

мета може стати зрозумілою і привабливою для майбутнього фахівця за умови надання йому постійної підтримки, можливості вільного вибору у певній освітній ситуації конкретної мети, завдань пізнавальної діяльності, способів їх реалізації. Це одна з найважливіших і принципових вимог евристичної освіти. Результати експериментальної роботи, досвід учителів і викладачів підтвердили нашу провідну гіпотезу: найкраще і найзрозуміліше для юних самореалізаторів стає мета створення суто значимих для них реальних освітніх продуктів – професійного твору, проекту, науково-дослідної доповіді, завершеної наукової праці, сценарію уроку, виховної справи тощо. Процес прогнозування, створення, діагностики, оцінки й корекції власного освітнього продукту вимагає не тільки впровадження більшого обсягу самостійної діяльності, але й підтримки кожного студента засобами активної діалогової взаємодії з викладачем і товаришами, озброєння суб'єктів навчання зрозумілим і технологічним діагностичним інструментарієм для постійного й об'єктивного вимірювання, оцінки й корекції перебігу самої навчальної діяльності та досягнутих результатів [5].

Як виявило проведене дослідження, саме через процес постійного й успішного самостійного створення обов'язково значимих для майбутнього вчителя освітніх продуктів (зовнішніх і внутрішніх), створюється серцевина і вершина самореалізації сучасної інтелігентної людини – її новий спосіб життя з основними його складовими – системами накопичення і вдосконалення духовного і фізичного здоров'я.

Евристична освіта ввібрала найкращі, випробувані досягнення проблемного, розвивального, проектного, діалогового, дослідницького навчання, інтегрувавши їхні характеристики у новий евристичний вид пізнавальної роботи, який виходить за рамки власне суто творчої (креативної) діяльності. У ході дослідження виявлено, що евристичне викладання й учіння здійснюють різні за складністю види діяльності, зокрема такі: *евристично-пошукова* діяльність (пошук, аналіз, загальне осмислення сутності і змісту нової інформації), *евристично-перетворювальна (трансформувальна)* діяльність (зміна обсягу, перебудова змісту освітнього матеріалу, згортання і розгортання, систематизація за власним розумінням навчальної, дослідницької, довідкової інформації в усному і письмовому вигляді); *конструктивна* діяльність (самостійне створення нового продукту з комплексу вже відомих і щойно здобутих знань); нарешті *креативна* діяльність (створення принципово нового для суб'єкта освіти продукту – від його задуму, мети, завдань, засобів і способів діяльності до діагностики й оцінки за науковими критеріями якості нового продукту) [5].

Евристичне навчання цілком прийнятне і комфортне і для дорослих, і для дітей, під силу учням різного віку, відповідає меті й змісту освоюваних дисциплін; за своїм сильним збудливим і розвивальним розумові й емоційні сили впливом є одним із головних чинників для виконання оголошеної в державних документах основної місії освіти – успішної *самореалізації творчого і духовного потенціалу* підрастаючої генерації.

Сучасна евристична освіта та її складова – евристичне навчання – формує таку важливу особистісну цінність, як *академічна свобода*, постійно надаючи учням, студентам, викладачам вільно й самостійно обирати проблему, вид і тему роботи, способи і темп діяльності, право в узгоджених межах удосконалювати створений освітній продукт і можливість захищати досягнуті результати.

Випробувана в експерименті дидактична модель евристичного формування пізнавально-творчих і професійно-творчих умінь учнів і студентів за допомогою різних механізмів, зокрема, евристичного діалогу та його основи – вмілої запитальної діяльності, – підтвердила припущення про те, що пізнавально-творча самореалізація учнів і студентів в умовах евристичної освіти виявляється успішною, якщо забезпечити:

а) професійну готовність (тобто мотивованість і операційну здатність) викладачів і учителів до евристичної діяльності і діалогової взаємодії на всіх етапах навчального процесу;

б) систематичне навчання учнів і студентів механізмам евристичної побудови власних знань та умінь, особливо компетентної, гуманістичної діалогової діяльності (запитальної, інтерактивної, дискусійної, діагностичної) для розв'язання значущих для них пізнавальних завдань;

в) активне й систематичне використання компетентного евристичного діалогу (з підручником, довідником, комп'ютером, учителем, товаришем, самим собою) при створенні освітніх продуктів – основного результату навчальної і професійної самореалізації [6].

Експериментально-дослідна робота (на базі лабораторії інноваційних освітніх технологій Сумського педуніверситету імені А.С.Макаренка) з'ясувала, що у студентів і школярів відбулися суттєві позитивні зміни в уміннях самостійно створювати освітні продукти в процесі індивідуальної і групової евристичної діяльності; переважна більшість учасників експериментальної роботи оволоділи на достатньому і високому рівнях пізнавально-творчими і професійними уміннями (евристично-пошуковими, конструктивними, організаторсько-регулятивними, прогностичними, евристично-діалогічними).

Евристична система навчання і спілкування допомагає прискорити формування *особистісно-діалогового стилю взаємин і поведінки* різних за темпераментом і характером осіб за рахунок, зокрема, широкого впровадження у навчально-виховний процес *вдосконалених евристично-діалогових методів*, побудованих на гуманістично-креативній основі (з широким використанням досвіду зарубіжних і вітчизняних інноваторів), зокрема таких, як евристично-інформаційна або інформаційно-проектувальна бесіда, лекція-дискусія прямої дії, диспут зі

створення нових ідей і рішень, публічний захист власних навчальних і виховних проєктів тощо. Особистісно-діалоговий стиль, вперше досліджений нами, є ядром комунікативної культури вчителя, відзначається множенням особистісного підходу до людини на творчі здібності й уміння вести *гуманістичний і конструктивний діалог* з учнями, колегами, батьками, будь-якою людиною, будь-якою аудиторією – з обов'язковим додержанням вимог підкресленої поваги до співрозмовника і опонента [5, с. 42-55].

Суттєвою відмінністю евристичного навчання є модифікація мети навчання при освоєнні конкретного програмного блоку будь-якої дисципліни, зокрема, теми-модуля. Мета пізнавальних зусиль студента у новій технології – не оволодіння певними знаннями та вміннями (як це декларується у традиційному навчанні), а створення за допомогою цих безумовно необхідних і безумовно важливих для професії знань та умінь *власного творчого освітнього продукту*. Такий підхід до мети навчання кардинально змінює у позитивний бік мотивацію й якісний перебіг учіння студента чи школяра, перед якими відкривається перспектива власного вибору предмета, варіантів і способів діяльності з вельми конкретним результатом, який потім стане засобом твоєї ж діяльності. Захист створеного продукту (обстоювання його доцільності, аргументація змістовності і якісних характеристик) – складова діагностики й оцінки освітнього продукту. По суті майбутні фахівці одночасно створюють два важливі для себе освітні продукти – зовнішній і внутрішній. Зовнішній продукт є конкретним втіленням самостійної праці у професійно значущий предмет (твір, прилад, проєкт тощо). Для кожного з них розроблені і застосовані критерії якості, за якими їх можуть оцінити і сам автор, і товариші, і кваліфіковані експерти. Внутрішній продукт – це більш інтегрований й зовні часто непомітний результат діяльності, але він є справді стратегічним, тому що являє кінцеву мету – досягнутий рівень професійно-творчої самореалізації особистості – достатній і високий рівень розвитку мотивів до професійно-творчої діяльності, здібностей до самостійного цілепокладання, виявлення і розуміння професійних ситуацій і їх суперечностей, до постановки власних завдань, а також рівень володіння механізмами творчої діяльності, рівень розвитку здібностей уявляти, фантазувати, аргументувати, доводити, знаходити нове й оригінальне при створенні певного продукту, узагальнювати, абстрагувати, діагностувати досягнуте, давати йому адекватну оцінку, уміння вдосконалювати представлений продукт тощо.

У проведених нами дослідженнях *на теоретичному, експериментальному і методичному рівнях* реалізовано інноваційну технологію евристично-модульної освіти студентів. Зміст нової технології насамперед в тому, що модульна структура навчання, передбачена кредитно-модульною парадигмою побудови освітнього процесу у виші, наповнюється здебільшого евристичною (прогностичною, пошуковою, реконструктивною, конструктивною, креативною) діяльністю викладача і студентів, і формується у нашому варіанті з основних компонентів евристичної професійної освіти, які представлено нижче.

Освоєння теоретичного матеріалу на евристичній лекції прямої дії. Евристичний підхід до вивчення теорії вимагає відмови від традиційних форм проведення лекційних занять, які будуються в основному на принципі «говоріння і слухання» з виключеним зворотнім зв'язком, що не активізує увагу, емоційний стан, творчу думку студентів, не сприяє її глибокому проникненню у сутності і деталі, як правило, складного для них теоретичного матеріалу. Тому ми звернули увагу на модернізований тип занять – лекції прямої дії, – розроблений проф. Б. Коротяєвим [3], Використавши його теоретичні положення, здійснено власний варіант моделі евристичної лекції прямої дії, яка протягом двох років випробувана й вдосконалена експериментально. Евристична лекція прямої дії у проведеному довгостроковому експерименті будується як діалектична системна єдність таких навчальних операцій: а) мотивація, розкриття значимості і короткий огляд викладачем структурно-сміслових елементів лекційного матеріалу, який заздалегідь надано кожному студенту; б) зосереджене й самостійне читання (перечитування) окремих блоків лекції (за вказівками викладача) з метою складання їх короткого конспекту і самостійних узагальнень; в) дискусійне обговорення у створених інтерактивних дослідницьких групах основних положень лекційного блоку, їх пропозиції для запису аудиторії, корегування за допомогою інших студентів і викладача; г) письмова фіксація у робочих зошитах запропонованих окремими дослідницькими групами уточнених положень, важливих фактів та узагальнень; д) створення кожним власного залікового творчого продукту за щойно освоєними матеріалами лекції у вигляді (за вибором студента): відповідей на 3-4 запитання викладача; постановки власних ключових евристичних запитань, розгорнутого резюме, рецензії, виявлених освітніх закономірностей і принципів тощо. Ми враховували у процесі експериментального навчання педагогіки і педагогічної творчості та майстерності на 2-х і 3-х курсах педуніверситету, що на сьогодні маємо справу (згідно з теорією покоління) зі студентами покоління Z, які навчилися вельми оперативно знаходити будь-яку інформацію на безмежному інтернет-просторі, стрімко й постійно переключати увагу на нові об'єкти, ефектні шоу, але не сформували, у більшості своїй, умінь і звички надовго зосереджуватись на необхідних пізнавальних об'єктах, проникати в їхню глибинну сутність, перечитувати й переосмислювати друковані тексти, постійно поза електронними мережами читати наукову і художню літературу.

Тому так непросто, але вельми необхідно було під час лекцій прямої дії навчати майбутніх учителів уважно читати друкований текст лекції, перечитувати, осмислювати й трансформувати його, складати письмово з

використанням власної інтерпретації визначення окремих понять, закономірностей, узагальнень. Щоб вивчення матеріалу лекції за новими (евристичними) правилами було цікавим для студентської молоді, викладач-дослідник демонстрував і в тексті підготовлених ним лекцій, і в усних її інтерпретаціях оригінальність і несподіваність наукових поглядів, парадоксальність одержаних результатів. Наприклад, виявляючи реальні причини неуспішності учнів у навчанні, ряд зарубіжних і вітчизняних учених засумнівались у тому, що головною причиною незадовільної успішності у навчанні і учнів, і студентів є їхні лінощі займатися складною інтелектуальною працею. А ця причина названа основною у багатотисячних анкетних опитуваннях. Подальші, більш глибокі і різнобічні вивчення причин незадовільного навчання не дали однозначної відповіді, але принесли разюче відкриття, яке викладач передав студентам у своїй оригінальній інтерпретації: лінощі дійсно, як ракова пухлина на тілі пізнавальної активності, нищить її, гасить пізнавальний інтерес, робить людину байдужою до науки і пізнання нового. Але лінощі не першопричина, а скоріше наслідок незадовільного навчання і поганого стану учня, який пригнічений своїм безсиллям у подоланні труднощів в учінні. Тому боротьба з лінощами, – це спротив наслідку певних явищ, а не їх причинам. Системні зусилля вчених (Ю. Бабанський, В. Беспалько, В. Онищук, К. Роджерс, В. Сухомлинський та ін.) і вчителів принесли певні важливі для педагогічної науки й освітньої практики висновки: для запобігання й подолання навчальної неуспішності і породжуваних нею небажань (лінощів) займатися інтелектуальною працею варто насамперед *своєчасно сформулювати в учнів міцні загальнонавчальні уміння і природні здібності*, зокрема, відповідно вимогам до різного віку щоденно навчати свідомо й правильно читати, коментувати й переказувати тексти, самостійно писати достатній обсяг різних текстів – від простих переказів до евристичних творів тощо. Якщо учень, на наш погляд, не бажає виконувати завдання в класі чи вдома, то скоріше за все за цим небажанням стоїть дефіцит елементарних умінь читати, писати, думати й уявляти, зосереджуватись тощо. Саме такі вміння мають формуватися в першу чергу. І це стосується не тільки школярів, але й студентів, особливо покоління Z. Такий підхід до складної проблеми не міг не викликати професійного інтересу майбутніх учителів. Тому вони і на лекції, і на наступних практичних заняттях запропонували й висловили (і усно, і письмово) власні варіанти розв'язання евристичних завдань, в тому числі й нетрадиційні, оригінальні, але з опорою на освоєний теоретичний матеріал.

Поглиблення, вдосконалення одержаних теоретичних знань у процесі самостійної роботи евристичного характеру, формування умінь їх розгортання і згортання (пошукова, реконструктивна, конструктивна, креативна діяльність). Студенти самостійно вивчають невелику кількість рекомендованих теоретичних і методичних джерел, пов'язаних з опрацюванням лекцією, створюють власні короткі рецензії, резюме на прочитані статті, розділи наукових праць, готують – усно чи письмово – відповіді на конкретні евристичні запитання, поставлені на лекції викладачем. Перед проведенням практичного заняття чи семінару за рахунок годин для самостійної роботи (запланованих для студентів і не запланованих для викладачів) проводились залікові колоквиуми з групами у 4 – 6 осіб студентів – для обговорення й заліку результатів самостійної роботи над матеріалами лекції і рекомендованими джерелами. Таким чином формувалась неперервна система поглибленої роботи над провідними структурно-смысловими компонентами дисципліни, виявлялись рівень освоєння основного матеріалу на лекційних заняттях і в процесі самостійної роботи, готовність майбутніх учителів до професійно-творчої самореалізації інтелектуального потенціалу під час семінарських і практичних занять.

Семінарські і практичні заняття як презентація й захист самостійно створених освітніх продуктів (за вибором студента) конструктивного або креативного характеру (теоретична доповідь, твір, оповідання, розробка навчального модуля із залученням інформаційно-комунікаційних засобів для вивчення теми (розділу) з певної шкільної дисципліни, освітній проект, прилад, підготовлені статті, есе, рецензії, описи невеликого за обсягом науково-дослідного експерименту тощо). Кожний з таких продуктів забезпечується чітким діагностичним інструментарієм (система критеріїв і показників, що відповідають певному рівню навчальних досягнень – високому, достатньому, середньому, початковому). Тому планування, проектування і виконання будь-якої залікової роботи вже заздалегідь детермінується обраними рівнями досягнень і чіткими, прозорими, доступними для студентів критеріями їх якості. Створені освітні продукти стають основним об'єктом семінарських і практичних занять. Вони публічно презентуються авторами, захищаються у процесі дискусії з опонентами, діагностуються й оцінюються під час діалогічної взаємодії з учасниками обговорення, рекомендуються на доопрацювання, до виступу на науковій коференції (семінарі) тощо. Щоб одержати вищу оцінку за свою роботу береться до уваги її науково-дослідницький, а не тільки інформаційний характер, практична значимість, перетворювальний, конструктивний, креативний потенціал студента, тощо. Рівень виконання і персонального захисту поточних і фінальних освітніх продуктів стає вирішальним при оцінюванні освоєння навчальних дисциплін.

Корекція виконаної підсумкової професійно-творчої роботи (за бажанням автора) з метою її вдосконалення й одержання вищої оцінки. Евристичне навчання як більш творчий і більш гуманістичний рівень сучасної освіти надає можливість студентам – творцям залікових освітніх продуктів – на основі одержаних зауважень і пропозицій викладача продуктивно зосередитись на виправленні недоліків створеної роботи,

вдосконалити її змістовні, мовні і стилістичні характеристики, зробити більш глибокими і витонченими власні думки й оцінки.

Педагогічна практика в евристичній освіті реалізувалася в експериментальній роботі як система проектно-дослідницьких студій учителів-майстрів і студентів – майбутніх педагогів. Викладачі-методисти разом з учителями-дослідниками базових експериментальних шкіл – керівниками практики окремих груп студентів – заздалегідь предметно разом зі студентами визначалися з темами майбутніх творчих розробок практикантів (навчальних і виховних), допомагали з методичними матеріалами. Студенти до практики представляли й захищали такі розробки на практичних заняттях і предметних комісіях освітнього закладу, одержували конкретну допомогу з боку науковців і вчителів – майстрів і дослідників. Це стало досяжним і не приводило до перевантажень студентів, тому що експериментальні групи мали на тиждень один шкільний день, коли безпосередньо у закладі освіти проводились лекції і практичні заняття з педагогічних дисциплін і методик викладання предметів, виконувалась робота студентів у закріплених класах, методкомісіях тощо. У процесі самої педагогічної практики (навчально-педагогічної і виробничої) йшла апробація і реалізація студентських проектів, вдосконалених у процесі творчої взаємодії з учителями і викладачами університету. У базовій експериментальній школі № 25 міста Суми постійно, протягом останніх 8 років здійснювались також спільні освітні проекти вчителів-експериментаторів і студентів гуманітарних спеціальностей. Саме такі творчі проекти як поєднання педагогічної мудрості досвідчених майстрів і сміливої ініціативи молодшої генерації найчастіше визнавались кращими на презентаціях методичних кабінетів, професійних конкурсах, виставках майстерності і навіть на Всеукраїнському фестивалі інноваційних освітніх технологій. Багато з цих проектів увійшли до скарбничок методичних і предметних кабінетів, бібліотек університетів і шкіл, особистих портфоліо діючих і майбутніх учителів, використано в десятках дипломних, магістерських робіт, дисертацій. На жаль, сучасна політика університетської освіти не дає можливості розширювати співробітництво вищої і закладів середньої освіти, проводити тривалу й якісну педагогічну практику майбутніх освітян. Тому керівництву Уряду, МОН варто зробити рішучі й принципові кроки щодо збереження й вдосконалення постійної співпраці університетів та їх кафедр з шкільними колективами, майстрами педагогічної справи. Без такої міцної і конструктивної взаємодії, закладеної в обов'язкові навчальні плани і програми, держава не зможе сподіватись на підготовку творчих, компетентних і відповідальних молодих педагогів – основної опори для побудови духовного, сильного й справедливого громадянського суспільства.

Висновки... Основою створеної і запровадженої авторської системи підготовки майбутнього вчителя до професійно-творчої самореалізації стали ідеї і освоєні технології евристичної освіти, яка рішуче стверджує пріоритети евристично-пошукової, евристично-перетворювальної, конструктивної і креативної діяльності свідомих і незалежних освітніх суб'єктів. Підготовка творчого вчителя в евристичній освіті має підтримуватись потужними матеріальними, мотиваційними процесуальними, діагностичними і управлінськими чинниками.

Позитивно відзначаючи істотний прогрес в розробках теорії і практики евристичної освіти, ми не можемо не звернути увагу на недостатньо досліджені особливості й можливості евристичних технологій у професійній підготовці сучасного вчителя, на необхідність суттєвої модернізації вищої педагогічної освіти, широкого запровадження у навчальному процесі конструктивної і креативної діяльності всіх його суб'єктів. Тому перспективними видаються, такі напрями наукових розвідок, як знаходження способів суттєвої модернізації існуючих технологій лекційних, семінарських, практичних занять, перетворення педагогічної практики майбутніх учителів у евристично-дослідницькі студії досвідчених майстрів і майбутньої генерації творчих педагогів.

Використана література:

1. Національна доктрина розвитку освіти.– Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04 – 1.05.
2. Гузій Н.В. Сутність та зміст педагогічного професіоналізму як наукової категорії / Н. Гузій. – Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті: монографія / за ред. проф. М.О. Лазарева. – Суми : ФОР Цьома С.П., 2016. – С. 31-48.
3. Коротяев Б.И. Нестандартный взгляд на стандарты высшего образования / Б.И. Коротяев, В.С. Курило, С.В. Савченко. – Старобельск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2016. – 293 с.
4. Кривонос О.Б. Формування професійно-творчих умінь майбутнього вчителя в евристичному навчанні / О. Кривонос. – Самореалізація пізнавально-творчого і професійного потенціалу особистості в інноваційній освіті: монографія / за ред. проф. М.О. Лазарева. – Суми : ФОР Цьома С.П., 2016. – С. 189-208.
5. Лазарев М.О. Педагогічна творчість: навч. посібник / М. Лазарев. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. – 294 с.
6. Лазарева О.М. Самостійні роботи старшокласників в евристично-модульному навчанні / О. Лазарева. – Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2010. – № 4 (6). – С. 189-198.
7. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client – centered framework // Psychology: A Study of a Science. 1959. Vol. 3.
8. Фрейре, Пауло. Педагогіка свободи: демократія і громадянська мужність / Пер. з англ. О. Дем'янчука / Пауло Фрейре. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
9. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. Хуторской. – Москва : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Лазарев Н.Е., Лазарева Е.Н.
ОСОБЕННОСТИ И КОМПОНЕНТЫ ЭВРИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА

Основная цель университетской подготовки будущего педагога авторами рассматривается как создание необходимых социально-педагогических условий для его успешной профессиональной самореализации. Предложена новая классификация видов эвристической деятельности в соответствии с различными уровнями проявления творческого потенциала образовательных субъектов. Указанные виды формируют и соответствующие профессионально-творческие качества будущего специалиста в среде существенно модернизированных основных компонентов эвристического образования. Среди них выделены лекции прямого действия, защита на практических занятиях созданных образовательных продуктов, организация педагогической практики как проектно-исследовательских студий учителей-мастеров и будущих педагогов с выходом совместной профессионально-творческой продукции на конкурсы, олимпиады, выставки и конференции.

Ключевые слова: будущий педагог, профессиональная самореализация, эвристическое образование, образовательные продукты, профессионально-творческие качества, лекции прямого действия.

Lazarev N.E., Lazareva E.N.
PECULIARITIES AND COMPONENTS OF HEURISTIC EDUCATION
IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF A FUTURE TEACHER

The article according to the requirements of the National doctrine of education in Ukraine, the purpose of university training of future teachers is viewed as providing necessary social and educational conditions for their successful personal and professional fulfillment, ie the formation of spiritual and professional maturity, motivational readiness and procedural and technological ability to create socially significant original educational products in different types and situations of educational and research activity. Realization of this goal is possible only in case of applying of innovative educational models and technologies in higher education, including the system of heuristic education, which is clearly agreed with the educational purpose of the country and specifies the process of self-realization as the establishment of professional and creative qualities of future teachers, essential for establishing students' educational products, the quantity and quality of which objectively reveal the progress of self-realization. Informative and creative independence, freedom of choice and individual educational trajectory of educational products combined with ongoing dialogue interaction of students at all stages of education and various activities is another indispensable feature of heuristic education.

In recent studies, the authors suggest a new classification and characteristics of types of heuristic activities according to different levels of manifestation of educational subjects' creative potential. In particular, the following types of heuristic activity (for the growing tendency of creative potential) are identified as heuristic-searching, heuristic-transformative, constructive, creative activities.

These types form corresponding heuristic levels of thinking and practical activity of future teachers in the surrounding of significantly modernized core components of heuristic professional education. Thus, traditional lectures are replaced by the lectures of direct action (by methods of B. Korotyayev and M. Lazarev), which trend to profound reading and comprehension of text provided in advance, students' presentations of basic ideas and conclusions of theoretical material. Practical classes are devoted mainly to defense of students' important projects, other educational products and their critical analysis; teaching practice gradually turns into experienced teachers and future teachers' design-research studies with access of common educational products to contests, competitions, exhibitions and conferences.

Key words: future teacher, professional self-realization, heuristic education, educational products, professional-creative qualities, lectures of direct action.

Подано до редакції 13.03.2018.

УДК:378.147+37.015.371+613.6.01

© 2017

Онищук С.О.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
ЗАСОБАМИ СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ

У статті розкрито сучасний стан фізичного здоров'я майбутніх економістів. Визначено педагогічні умови підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя студентів в процесі навчання засобами спортивно-масової роботи у вищих закладах освіти, які за станом здоров'я належать до загальної медичної групи.

Підвищення рухової активності на заняттях з фізичного виховання та відвідування спортивних секцій, полягає в активному залученні студентів загальної медичної групи до навчальної діяльності, формуванні різноманітних рухових умінь та навичок з різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності на основі врахування потенційних можливостей власного організму, що подалі сприятиме зміцненню власного здоров'я, та володіти навиками його збереження.

Ключові слова: майбутній економіст, фізичне виховання, студентська молодь, спортивно-масова робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Дослідження з підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя засобами спортивно-масової роботи зумовлена потребами суспільства у студентській молоді з високим рівнем інтелігентності, духовності, творчого потенціалу, фізичного і психічного здоров'я, що конче необхідно для майбутніх економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Останнім часом в Україні спостерігається низька тенденція погіршення стану здоров'я серед студентської молоді